

Пушкар О. А.

кандидат юридичних наук, адвокат

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: НОВІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ТА СУТНІСНО-ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

У статті запропоновано використовувати не лише інституційний підхід. Запропоновано вести мову про інституційно-технологічний підхід, оскільки, поруч із традиційними, класичними інституційними передумовами в Україні вже сформовано і реалізується інформаційно-технологічний проєкт «електронний уряд», і триває інформатизація державних і регіональних органів влади, які у сукупності утворюють, так звану конфігурацію «інформаційна держава».

Загалом аналіз проведених досліджень з проблем державної інформаційної політики показав недостатню увагу дослідників до використання у методології системного та структурно-функціонального підходу. Він також показав недостатність «системних» досліджень із проблематики інформаційної політики держави.

Доведено, що сфери реалізації державної інформаційної політики, а також її основні напрямки та тенденції формування нових, з урахуванням впливу сучасних інформаційно-технологічних та цифрових факторів, дозволяє визначити використання системно-функціонального підходу. До основних, традиційно сформованих напрямів державної інформаційної політики можна віднести взаємодію зі ЗМІ, інформаційні технології, зокрема розвиток електронного уряду та інформаційного суспільства, зв'язок, видавничу та поліграфічну діяльність та ін. Сказаним перелік основних напрямів державної інформаційної політики не обмежується. Представлені напрямки сьогодні розширюються за рахунок політики у сфері інформаційних технологій та, безумовно, процесів використання цифрових технологій. Важливе методологічне значення для вивчення державної інформаційної політики також має аналіз. На жаль, з даної точки зору, українська наука публічного управління доки повною мірою не використовувала аналіз щодо ролі інформації та інформаційних технологій у процесі сучасної України. Значною мірою напрацьований дослідницький досвід, як правило, має такий характер, що «реагує». Як правило, недостатньо розробляються науково-практичні рекомендації щодо оптимізації політико-правового забезпечення інформаційного розвитку країни та суспільства.

Запропоновано вважати у дослідженні державної інформаційної політики у науці публічного управління достатньо обґрунтованими такі підходи: класичні: системний, системно-функціональний, інституційний/неоінституційний; суміжні (що сформувалися на стику науки публічного управління з іншими науками): політико-державний, політико-правовий, соціологічний, політико-технологічний; реалізаційні (що орієнтуються на методи та форми реалізації інформаційної політики): комунікаційний, мережевий тощо.

Ключові слова: держава, державна політика, державне регулювання, державна інформаційна політика, цифрові технології.

Постановка проблеми. Проведений аналіз масиву наукових публікацій дозволяє стверджувати, що публікації методологічного характеру у сучасній українській науці публічного управління розвиваються у трьох основних напрямках. Перший присвячений розгляду в цілому методологічних аспектів формування державної політики. Другий напрямок безпосередньо присвячено дослідженню актуальних проблем та питань формування та розвитку державної інфор-

маційної політики в Україні. Третій пов'язаний з дослідженням окремих напрямів державної інформаційної політики, у тому числі побудови електронного уряду та його окремих сегментів, розвитку інформаційного суспільства та політико-адміністративних практик електронної взаємодії держави та суспільства та ін.

Слід зазначити, що ці дослідження, зазвичай, претендують на самостійний статус і найчастіше, не розглядаються авторами як напрями

комплексного інституту державної інформаційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вважаємо, що не може обійтися без використання як важливої концептуальної та методологічної основи праць відомих зарубіжних учених сучасності, які розвинули нове розуміння та підхід до усвідомлення впливу фундаментальних цивілізаційних процесів на розвиток суспільства та сучасних держав, таких як М. Кастельс, Ю. Хабермас, Н. Луман та ін. Названі зарубіжні вчені стали розробниками так званого комунікативного підходу до розвитку сучасного суспільства та влади з урахуванням впливу на нього інформації та інноваційних технологій сучасності – Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Так, зокрема, німецький вчений-філософ та соціолог М. Луман (автор теорії систем) вважає комунікацію найважливішим елементом соціальної системи. М. Луман також доводить значення інформації та знань для суспільства. Особливо багато уваги він приділяє інформаційну сутність сучасних засобів масової інформації (ЗМІ). Для німецького вченого Ю. Хабермаса, автора теорії комунікативної дії, комунікація – важливий аспект життєвого світу та певна соціальна дія, пошук основ, здатних забезпечити інтеграцію та взаєморозуміння соціальних суб'єктів. Вважаємо, що вчення Ю. Хабермаса сьогодні знаходить своє практичне втілення у розвитку інформаційно-технологічних проектів державного рівня у багатьох країнах світу. Усі проекти, пов'язані з «електронізацією» урядів, парламентів тощо, у результаті спрямовані на розвиток інтеграції та все більш ефективної взаємодії між собою державних, державних та бізнес-структур, державних та громадських структур.

Іспанський вчений-соціолог Мануель Кастельс – автор понад 20 монографічних досліджень, у тому числі тритомної праці, присвяченої інформаційній епосі та здобув світове визнання, де він досліджує процеси становлення мережевого суспільства, інформаційно-технологічну революцію, інформаційну економіку та культуру віртуального простору у своїй фундаментальній монографії на рубежі століть буквально підірвала науковий світ сучасної гуманітарної науки, – також значну увагу приділяє проблемі методу у дослідженні, зокрема, необхідності обмежити коло джерел лише тими, які мають значення для розвитку всього людства та приймаються академічними та політичними спільнотами та колами. Це насамперед такі джерела даних та інформації, як документи між-

народних організацій: організації економічного розвитку та співробітництва (ОЕСР), Організації Об'єднаних Націй (ООН), Світового банку – авторитетні монографічні дослідження, солідні глибокі наукові статті відомих науковців, офіційна державна статистика тощо.

Постановка завдання. Метою статті є визначення нових наукових підходів до вивчення та сутнісно-змістовної характеристики державної інформаційної політики в умовах використання цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз поняття «державна інформаційна політика» показав кілька точок зору вчених щодо його змісту, що принципово відрізняються один від одного, а також різні методологічні підходи до дослідження державної інформаційної політики.

Деякі вчені (В. Брижко) державну інформаційну політику цілком справедливо нерозривно пов'язують із державою та правом. Її розглядають як регулюючу функцію та комплекс заходів держави щодо реалізації «національних інтересів в інформаційно-комунікаційній сфері». [1] Слід зазначити, що ці автори говорять в обох випадках про інформаційні потреби, роблячи акцент переважно на отримання інформації. У цьому, по-перше, дана позиція над повному обсязі корелюється з конституційно закріпленими нормами. По-друге, автори не розкривають поняття «інформаційні потреби суспільства». Більше того, це поняття не фігурує в жодному з державно-політичних документів, тим більше у чинному законодавстві.

Очевидно, що цей підхід, швидше за все, сформульований також з урахуванням сучасних концепцій нового державного управління, так званих концепцій «сервісної» держави, де певна частина державної інформаційної політики формується у вигляді надання громадянам та бізнесу інформаційних послуг.

При сказаному, якщо переосмислити визначення Ю.М. Іванченко, можна стверджувати, що він виділяє інформаційну діяльність держави та державних органів влади та управління у самостійну функцію [2]. Ця позиція виділяє особливий вид діяльності у сфері політики та державного управління, називаючи її «інформаційною діяльністю». Загалом, узагальнюючи дослідні позиції, можна назвати цей підхід «політико-державний» чи «політико-адміністративний». Вченими у даному разі робиться акцент на управління і регулювання.

Ще одна особливість дослідження державної інформаційної політики – «вузьке» розуміння її

змісту. Слід також звернути увагу, на нашу думку, на ключову проблему науки публічного управління: жодне із запропонованих авторами визначень не співвіднесене з чинними програмними документами.

Ця обставина лише вкотре підтверджує тезу, що сучасні наукові дослідження, на жаль, найчастіше відірвані від практики, а також практики політико-адміністративного управління та державного регулювання. Таким чином, відсутність єдиного підходу до розуміння сутності та змісту державної інформаційної політики в сучасній науці може бути обумовлено, на наш погляд, особливістю використання обмеженого спектра методологічного інструментарію науки під час проведення досліджень у фокусі аналізованої проблематики. Проведений аналіз також говорить про численні спроби визначення лише поняття «Державна інформаційна політика» без його операціоналізації. Самі підходи до вивчення державної інформаційної політики були різні і позначалися дослідниками, деякі з яких займалися постійно даною тематикою, і окремими вченими, котрим дана тематика перебувала у центрі уваги певний період. Так, низка вчених розглядала державну інформаційну політику через призму політичної комунікативістики та публічної політики (А.С. Савич [3]). Деякі здійснювали свої дослідження через призму політико-державного та політико-адміністративного підходів (О.С. Твердохліб [4]).

З позицій використання певних підходів до дослідження можна характеризувати як «інституційні» або «неоінституційні». Саме інституційні дослідження стали переважаючими серед вчених щодо «інформаційної» проблематики, що цілком коректно з наукової точки зору, оскільки інституційний підхід є одним із визначальних методологічних підходів до пізнання політичної реальності. Інституційні засади державної інформаційної політики набувають основного значення. Цей підхід допомагає визначити наявні прогалини у державній політиці та виробити відповідні рекомендації для практичного застосування у сфері політики та державного управління.

Вищі посадові особи держави визначають політичний курс на інформаційний (цифровий) розвиток держави та суспільства. Законодавчі органи влади формують необхідне інформаційне законодавство, яке є регулятором суспільних відносин в інформаційній сфері.

Кінцевий результат державної політики виражається у вигляді певного стану інформаційного

розвитку, якості життя громадян з урахуванням розвитку ІКТ, а також характеру державного адміністрування, що сприяють розвитку інформаційної діяльності, взаємодії, розвитку інформаційних технологій, цифрових, а також методів і способів інформаційної взаємодії, що виявляються в забезпечення умов доступу до інформації та інформаційних ресурсів тощо.

Для цілей дослідження стану державної інформаційної політики в Україні, вважаємо, необхідно використовувати не лише інституційний підхід. Скоріше необхідно вести мову про інституційно-технологічний підхід, оскільки, поруч із традиційними, класичними інституційними передумовами в Україні вже сформовано і реалізується інформаційно-технологічний проект «електронний уряд», і триває інформатизація державних і регіональних органів влади, які у сукупності утворюють, так звану конфігурацію «інформаційна держава».

Загалом аналіз проведених досліджень з проблем державної інформаційної політики показав недостатню увагу дослідників до використання у методології системного та структурно-функціонального підходу. Він також показав недостатність «системних» досліджень із проблематики інформаційної політики держави.

Сфери реалізації державної інформаційної політики, а також її основні напрямки та тенденції формування нових, з урахуванням впливу сучасних інформаційно-технологічних та цифрових факторів, дозволяє визначити використання системно-функціонального підходу. До основних, традиційно сформованих напрямів державної інформаційної політики можна віднести взаємодію зі ЗМІ, інформаційні технології, зокрема розвиток електронного уряду та інформаційного суспільства, зв'язок, видавничу та поліграфічну діяльність та ін.

Сказаним перелік основних напрямів державної інформаційної політики не обмежується. Представлені напрямки сьогодні розширюються за рахунок політики у сфері інформаційних технологій та, безумовно, процесів використання цифрових технологій. Важливе методологічне значення для вивчення державної інформаційної політики також має аналіз. На жаль, з даної точки зору, українська наука публічного управління доки повною мірою не використовувала аналіз щодо ролі інформації та інформаційних технологій у процесі сучасної України. Значною мірою напрацьований дослідницький досвід, як правило, має такий характер, що «реагує». Як правило, недостатньо розробляються науково-практичні

рекомендації щодо оптимізації політико-правового забезпечення інформаційного розвитку країни та суспільства. Для оптимізації та підвищення ефективності методологічного інструментарію необхідно також визначитись і з підходами до дослідження.

Перший підхід: державну інформаційну політику не можна розглядати лише як внутрішню політику держави у інформаційній сфері. Це також інформаційна політика держави, спрямована «зовні», пов'язана з формуванням позитивного іміджу України у світі, в тому числі й інвестиційного. Також слід звернути увагу, що незадоволеним поки що залишається попит на політико-правові дослідження на національному рівні за їх високої значущості в рамках сучасної науки публічного управління, наприклад, для видів державної політики та стану їх правового забезпечення тощо. Це також зумовлено тим, що право (законодавство) є основним регулятором політики держави.

Останнім часом методологія дослідження державної інформаційної політики розвивається включенням до неї мережевого підходу до дослідження інформаційних процесів у політичній сфері та сфері державного управління. Виходячи з вищесказаного, на основі проведеного дослідження сформованих та систематизованих наукових підходів до дослідження державної інформаційної політики можна розробити їх авторську класифікацію.

Так, вважаємо, що у дослідженні державної інформаційної політики у науці публічного управління склалися такі підходи:

- 1) класичні: системний, системно-функціональний, інституційний/неоінституційний;
- 2) суміжні (що сформувалися на стику науки публічного управління з іншими науками): політико-державний, політико-правовий, соціологічний, політико-технологічний;
- 3) реалізаційні (що орієнтуються на методи та форми реалізації інформаційної політики): комунікаційний, мережевий тощо.

Висновки. Виходячи з логіки побудови запропонованої класифікації, перспективним вектором дослідження сучасного етапу інформаційного розвитку держави та суспільства могла б стати поява нового (інституційно-технологічного) підходу. Необхідність вироблення нового загального методологічного підходу обумовлена впливом вже досить тривалого (понад 15 років) використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та початку використання нових, цифрових технологій в останні кілька років у державно-управлінській сфері. Таким чином, наукове тлумачення змісту державної інформаційної політики, стосовно реалій України, має співвідноситися з кардинальними трансформаціями у зазначеній сфері (від політики у сфері засобів масової інформації (ЗМІ) до формування та розвитку політики держави у цифровій сфері).

Список літератури:

1. Брижко В. До питання сучасної інформаційної політики. Вісник Академії управління МВС. 2009. № 2. С. 27–47.
2. Іванченко Ю.М. Сутність, головні напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/philo/05ijmipu.pdf>.
3. Савич А.С. Європейські програми формування інформаційного простору ЄС. Проблеми міжнародних відносин. URL: <http://vmv.kyuu.edu.ua/v/p09/12.pdf>.
4. Твердохліб О.С. Європейський підхід до розроблення інформаційної політики держави: актуальні проблеми. Економіка. 2016. №3 (177). С. 429–435.

Pushkar O. A. STATE INFORMATION POLICY IN THE CONTEXT OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES: NEW SCIENTIFIC APPROACHES TO STUDY AND ESSENTIAL AND SUBSTANTIVE CHARACTERISTICS

The article proposes to use not only the institutional approach. It is proposed to talk about the institutional-technological approach, since, along with the traditional, classical institutional prerequisites, the information and technological project “electronic government” has already been formed and is being implemented in Ukraine, and the informatization of state and regional authorities continues, which together form the so-called configuration “information state”.

In general, the analysis of the conducted research on the problems of state information policy showed insufficient attention of researchers to the use of the systemic and structural-functional approach in the methodology. It also showed the insufficiency of “systemic” research on the problems of state information policy.

It is proved that the areas of implementation of state information policy, as well as its main directions and trends in the formation of new ones, taking into account the influence of modern information and technological

and digital factors, allows us to determine the use of the systemic-functional approach. The main, traditionally formed areas of state information policy include interaction with the media, information technologies, in particular the development of electronic government and the information society, communication, publishing and printing activities, etc. The list of main areas of state information policy is not limited to the above. The presented areas are currently expanding due to the policy in the field of information technologies and, of course, the processes of using digital technologies. Analysis also has an important methodological significance for the study of state information policy. Unfortunately, from this point of view, Ukrainian public administration science has not yet fully used the analysis of the role of information and information technologies in the process of modern Ukraine. To a large extent, the research experience gained, as a rule, is of a “reactive” nature. As a rule, scientific and practical recommendations for optimizing the political and legal support for the information development of the country and society are not sufficiently developed.

It is proposed to consider the following approaches to be sufficiently justified in the study of state information policy in the science of public administration: classical: systemic, systemic-functional, institutional/neo-institutional; related (formed at the junction of public administration science with other sciences): political-state, political-legal, sociological, political-technological; implementation (oriented to methods and forms of information policy implementation): communication, network, etc.

Key words: state, state policy, state regulation, state information policy, digital technologies.